

5-3

Arhiv Eo. kraja B. Luka

ABK

FRANJO SVAJIN

Godina Partije i sindikata u Banja
Luci u periodu od 1935 - 1937 godine.

Metodizirao obradio D. Hrnčević.

S A D R Ž A J

1/ Podružnica "Koranka" refakcija	strana 1
2/ Osvetli cindant	" 2
3/ na internacionalen	" 3
4/ Uz jeden strajk	" 4

Podružnica "Košaraca" majstorijska

U Banja Luku sam došao 1929 godine - rekao sam je drug Franjo Saradin - i privodno kao radnik - sindikalista, integresirao sam se sa rad sindikalnih podružnica. Odmah sam otisao u radnički dom gdje sam se poslije izvjesnog vremena upoznao i sa drugovima Kanasom, Leom Karabegovićem, Kasimom Hadžićem, Pavom Radanem i mnogim drugim privolima radničkog pokreta u ovom gradu. Danas, kada se sjetim i probirem u mislima po sjećanjima od kojih sam dijeli više od 20 godina, ne mogu a da ne pomenem sindikalnu podružnicu "Košaraca" koja je u ono vrijeme bila veoma aktivna. No, moram odmah napomenuti da je podružnica radila i djelovala više vani, van društvenih prestonija, jer su uslovi za normalan rad bili minimalni uglavnom radi toga što je rečeno upio da pregura na rukovodna mjesta u sindikalnom pokretu i neke svoje ljude. Takav je bio i Topalović, rečinski čovjek koji je nbačen u rukovodstvo sindikata. U to vrijeme medju naprednim drugovima dugo se raspravljalo o tome kako treba sprovesti liniju Partije medju radništvom, konkretno, u tadašnjim uslovima, medju članstvom nekoliko podružnica koje su djelovale u gradu a obuhvatile su ogroman vođinu radnika.

Na kraju je konstatovano: da se na ovom planu grilašilo, odnosno, da komunisti nisu dovoljno vodili sa jednim vođim dijelom radnika na tome da ih privuku u članstvo i na izvršavanje zadatka koji su stajali pred klasnim sindikalnim pokretom. U to vrijeme partijska organizacija nije bila jedinstvena - to je period između 1929 i 1936 godine i jedan

die drugova je stajao na stanovištu da ne treba saradjivati sa centrom. Veći dio drugova je smatrao da je mlađe formirati rad i u tom pravcu, uporedo, pripremajući radnike na klasnu borbu...

Crveni sindikati

Odmah poslije toga nastojala je i odluka da se unutar sindikata osnuje Crveni sindikat što se uskoro pokazalo kao vrlo korisno, a već 1931. godine, imali smo jak i veoma razvijen, kako sindikalni tako i kulturno-prosvjetni rad u sindikatima. Uglavnom pojedina društvena aktivnost odvijala se preko radničkog društva "Polagid" i sportskog društva "Borac", kao i preko društva "Prijatelji prirode" i biblioteke.

U ono vrijeme "Polagid" je imao oko 2.500-3.000 članova, što bez sumnje predstavlja veliki broj, a pored toga, kao posebna sekcija pri društvu radila je biblioteka koja je imala također oko 1.500 članova. Intervencije "Polagid" rukovodio i sa narodnim prosvjedovanjem što se naročito ogledalo u organizovanju mnogobrojnih kurseva i predavačkih centara. U društvenim prostorijama je radio kurs esperantista i ljubitelja matematike, a u zajednici sa KKK-om organizovana su predavanja sa širom krugom slušalaca sa rasprostranjenom društvenom i političkom problematikom. Predavači su često dolazili iz Zagreba i Beograda ili iz drugih, industrijski razvijenih gradova.

Pored toga, društvene sekcije su povremeno organizovale kružne turnaje ili gostovanje po okolnim selima i gradovima. Tako je "Polagid" u više navrata posjetio Dvuar, Poljeder i Ljubija. U bliskoj okolini nema sela u koje društvo

nije bar po nekoliko puta gostovala, davale programe u kojima su učestvovali sa uspješnim rezultatima: pjevački muški i ženski hor, tamburaška i dramska grupa.

Utjecaj društva na razvitak svijesti kod ogromnog broja radnika u ono vrijeme bio je veoma velik. U sve to treba napomenuti još samo ovo: "Pelagić" je bio najbrojnije društvo u gradu i to je dovoljno da se sagleda u pravom svijetlu raznovrsna djelatnost ovog kulturnog kolektiva.

Na internacionalnom ...

Bila manja uloga u podizanju svijesti među širokim masama radnika odigrala je društvo "Prijetelja prirode", koje je svoju aktivnost manifestovalo preko mnogih političkih sastanaka i predavanja na raznim isletima u prirodi. Tako je društvo jednom prilikom organizovalo islet na crkveni obor u Ivanjskoj sa svim svojim školjama. Ogromne masovne mase skupile se oko izvođenja programa. U prvom redu je bilo mnogo mladih. Odmah poslije toga i stariji su počeli da napuštaju crkvu i da se pridružuju mladima. Nekoliko mladihaca dijelilo je letke u kojima se govorilo o jedinstvu radnika i seljaka. Kako od prijatelja je obaviješteno žandarmerijsku stanicu, odmah je stupila u pokret žandarmerija i policija. Policijske patrolne kvatala su sve one na koje su sumnjali da imaju na kakve veze sa organizacijom ovog isleta i zatvorile ih u podrum tamnišnje stanice. Kasnije su mnogi od njih oslikani u spravi policije i evidentirani kao opasni komunisti.

Te je bilo 1934 godine, a neposredno pred sam rat, članovi "Pelagića" su otisli na gostovanje u Prijedor. Imedju ostalog, kao treću tačku hor je trebao da otpjeva i

Internacionalu. Kada je sa sve čuo kotarski prototestnik on je
kako da to neće desvoliti. Vojstvo puta je uspelo da ubijedi
prototestnika da sa ta ista pjesma kao sastavni dio programa
davalu i u Banja Luci, i da sad ne vidi razloga radi čega je
ne bi svjeto ponovili. Poslije ovoga "maravoučenija" prototestnik
je rekao: "Kada su tamo desvolili, onda naka..."

Ustvari, u to vrijeme ova kulturno-prosvjetna
društva morala su programe podnositi na odobranje upravi po-
licije. Kao uvijek, tako je i ovaj put uprava društva "Polagica"
podnijela svoj program na odobranje u kome je pored ostalog
kao treća tačka stajala i Internacionala. U policiji su ovu
tačku jednostavno isbacili s napomenom da je to zabranjeno
pjevati. Iako je vojsvo puta uspelo da ubijedi prototestnika
u Prijedoru da je pjesma davana i u Banja Luci, što nije bilo
tačno, ipak je jedan broj drugova strahovao pri pomisli na
represalije koje će uslijediti poslije priredbe. Imedju osta-
lih i herojeđa je izrazio bojazan da će biti otpušten s posla
jer je državni službenik. Tada je na pozornicu stupio Josip
Nažar-Jeka. Prethodno je jednom drugu naredio da zatvori i
zaključa ulazna vrata u veliku salu čemu gdje je davana priredba.
I ovaj put njesto sa dirigentskim palton sanneo je Šeša. Njegova
pojava i enjalest na pozornici bila je toplo pozdravljena.

Više nego i jedna drugu tačku programa radnici
su pozdravili Internacionalu i molučali je stojeći, a izvedjale
su magradili dugotrajnim aplauzom. Ovaj slučaj se ponovio tako-
đe u radniku Ljubiji.

Uz jedan štrajk

Da se opet vratimo malo unazad. Preko Crvenih
sindikata rad se odvijao tako da je svaka podružnica sa svim
strankama djelovala živo i predstavljala radničku klasu ne samo

unutar nage i van Banje Luke. U godini 1933 donesena je odluka da se iz Orvenih sindikata u Partiju primi jedan veći broj najboljih i najjedanijih radnika. Na taj način partijska organizacija je znatno ojačala i svoju djelatnost je proširila i na ostale industrijalno razvijene centre Bosanske Krajine.

Pored velike aktivnosti partijskih radnika u kulturno-prosvjetnim i sportskim društvima, njihov rad je dolazio do naroda da izražaja u svakodnevnoj borbi za ostvarenje radničkih prava putem pregovora, ili u krajnjoj liniji preko štrajkova, što nije bilo rijedak slučaj i istoriji i razvitku radničkog pokreta u Banja Luci.

Kada je osamnestodnevni štrajk pilanskih radnika riješit primjer kako se radnici bore za ostvarenje svojih prava. Opštopoznata je stvar, da je poslije Prvog svjetskog rata za-kozem bila garantovana radnicima dnevica od 32 dinara. Međutim, kada su pogeni pilani "Bosna-bon" počeli sa radom, radnici su dobivali dnevnicu u iznosu od 16 dinara. Razumljivo je radi čega je veliki dio radnika bio nezadovoljan i što je među njima došlo do negodovanja koje se kasnije postupeno pretvorilo u zborove i manifestacije protesta i na kraju osamnestodnevni štrajk.

Vrijedno je napomenuti da je ovo bio prvi štrajk poslije 1929 godine kada je Lijković zaveo takozvanu diktaturu. Iako pod nepodnošljivim uslovima, radnici su ovaj štrajk okončali uspješno, na jednu veliku moralnu i političku pobjedu - jedinstvo radnika, koje je došlo narodu da izražaja u tim danima. Da su radnici stvarno bili jedinstveni govori i činjenice da je bio veoma mali broj štrajkbrošera koji su pokušavali, i pored ovih opomena radnika, da nastavu posao. Štrajkbrošer

Bilo je sigurno da je gospodin iz uprave preduzeća da ni 50
odsto radnika na Koli Štrajk. On je podvlačio da se ne treba
obezbjediti na zahtjeve "radnika koja gura u dverložu", nego da
treba preduzeti energične mjere protiv štrajkača, u krajnjoj
liniji, otpustiti ih sa posla. Ipak je buknuo štrajk, a sa
činom radnika je ostalo svega desetak radnika. Kada su bili
na posao na njih je obavezno išla policija ili žandarmerijska
patrola, kao osiguranje, jer su radnici bili spremni da se
obračunaju sa ulaznicima koje su sa bijednu radnicu elužili
gospodi koja nisu presala ni pred kakvim mogućnostima da iz
radnika iscijedi i poslednju kap snage radi povećanja vlasti-
tih profita.

Odmah poslije toga uslijedilo je otpuštenje radni-
ka sa posla. Mnogi od njih, kada su najut-e dolazili na posao,
poslije okončanog štrajka dobivali su radnički knjižicu i
isplatu sa nagomalom da više nisu poželjni u preduzeću.

Kasnije, u nekoliko navrata dolazilo je do štraj-
kova pilarskih radnika. Na vrijeme drugog štrajka policija je
izvršila hapšenja većeg broja istaknutih radnika - komunisti.
Mnogi od njih smješteni su danima. Pored toga, oni su se mora-
li svakodnevno javljati određenoj policijskoj stanici. Nekako
u to vrijeme je sam uhapšen, smješten i na kraju uprava predu-
zeća je dobila od policije naredjenje da ne otpuste sa posla.
Nadjućim, radnici su demonstrirali i negodovali tražeći da se
ja povratim na posao. Uključeno su u upravi policije i preduzeća
morali popustiti pred zahtjevima radnika. Na kraju, to je bilo
predviđeno kolektivnim ugovorom koji je kasnije potpisan između
predstavnik radnika i uprave preduzeća.

Arhiv Eo. 1. 1. E. Luk

AB